

Єременко Денис Володимирович

*к.е.н., доц., доцент кафедри обліку та оподаткування
Таврійський державний агротехнологічний університет*

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

Стаття присвячена теоретичним та методичним аспектам дослідження конкурентоспроможності фермерських господарств України. Актуальність теми обумовлена зростанням соціально-економічного значення вітчизняного фермерства як складової аграрного підприємництва та фактору, що сприяє процесу розбудови сільських територій. В статті вказується на необхідність пошуку нових методичних підходів щодо оцінки результативності функціонування товарних господарств сімейно-трудового типу. Метою дослідження є оптимізація теоретично-методичного забезпечення оцінки рівня конкурентоспроможності фермерських господарств. Для вирішення поставленого завдання автором було використано наступні методи пізнання: абстрактно-логічний – при узагальненні наукових підходів щодо оцінки конкурентоспроможності фермерських господарств, монографічний – при дослідженні поглядів науковців на проблеми розвитку вітчизняного фермерства.

Автором розроблено алгоритм дослідження конкурентоспроможності сімейно-трудового фермерського господарств, який являє собою чітку обґрунтовану послідовність загальнонаукових та спеціальних методів обробки інформаційного матеріалу. Запропонована послідовність методичних прийомів передбачає активне застосування методів, що базуються на експертній оцінці результатів господарської діяльності, зокрема SWOT - аналіз, когнітивне моделювання, інтерв'ювання, а також вивченні ступеня інтеграції фермерського господарства у систему формальних та неформальних соціально-економічних зв'язків в масштабі сільських територій (аналіз стейкхолдерів).

Алгоритм включає в себе декілька етапів обробки інформаційного матеріалу стосовно функціонування фермерських господарств. За результатами першого етапу необхідно чітко визначити та розмежувати реальні та декларативні позиції державних інституцій щодо сприяння конкурентоспроможного розвитку фермерських господарств. Другий етап передбачає вивчення стану розвитку аграрної галузі, реальних та потенційних позицій організаційно-правових структур, що спроможні до конкуренції із фермерськими господарствами по тих чи інших галузях. На останньому етапі дослідження рівня конкурентоспроможності фермерських господарств передбачається оцінка перспектив практичної реалізації розроблених заходів. Наукова новизна запропонованого алгоритму обумовлена поєднанням в процесі дослідження аспектів історичного розвитку вітчизняного фермерства в масштабі конкретного регіону, аналізу показників використання ресурсного потенціалу і особливим значенням методів дослідження, побудованих на використанні думок експертів.

Ключові слова: конкурентоспроможність, алгоритм дослідження, фермерські господарства, методи обробки інформації, аграрне виробництво.

ВСТУП. На сучасному етапі функціонування вітчизняного аграрного виробництва особливого значення набувають питання забезпечення конкурентоспроможності фермерських господарств як складової аграрного підприємництва та фактору розбудови сільських територій.

Постановка проблеми. Оцінка сучасного стану та визначення перспектив функціонування будь-якого суб'єкта господарювання передбачає використання відповідного методичного інструментарію, вибір якого обумовлюється, поміж іншого, специфікою організації ведення економічної діяльності об'єкту дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку системи малого аграрного підприємництва, а також оптимізація методичного інструментарію вивчення рівня конкурентоспроможності суб'єктів аграрного виробництва знайшли своє відображення в працях В.К. Збарського, Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка, П.Т. Саблука та ін.

Мета статті. Метою дослідження є оптимізація теоретично-методичного забезпечення оцінки рівня конкурентоспроможності фермерських господарств.

Результати дослідження. З метою оптимізації методичних підходів щодо визначення рівня конкурентоспроможності фермерських господарств нами розроблено та запропоновано наступний алгоритм, який передбачає поєднання комплексу загальнонаукових та спеціальних методів обробки відповідної інформації (табл.1).

Таблиця 1

Алгоритм авторського дослідження конкурентоспроможності сімейно-трудоного фермерського господарства*

Назва методу	Мета, що досягається
І етап	
Історична деталізація	Розчленування факторів, що характеризують процес історичного становлення вітчизняного фермерства як складової аграрного підприємництва та фактору впливу на перспективи розбудови сільських територій
Аналогія	Визначення основних тенденцій розвитку вітчизняних фермерських господарств, враховуючи закордонний досвід функціонування суб'єктів середнього та малого аграрного підприємництва

II етап	
Статистичне групування	Оцінка впливу на рівень конкурентоспроможності фермерських господарств природно-кліматичних умов (групування фермерів за зональною ознакою). Оцінка диференціації фермерських господарств за ступенем забезпеченості земельними, майновими та трудовими ресурсами.
Абстрагування	Виділення основних напрямків виробничої діяльності фермерських господарств з урахуванням регіональної спеціалізації
Кореляційний аналіз	Оцінка взаємозв'язку між рівнем конкурентоспроможності фермерських господарств та ступенем впливу на ринок сільськогосподарської продукції та загальний стан продовольчої безпеки в регіональному і загальнонаціональному масштабі
Індексний аналіз	Оцінка рівня конкурентоспроможності виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції у фермерських господарствах порівняно із іншими суб'єктами аграрного підприємництва
III етап	
Інтерв'ювання	Уточнення достовірності отриманих статистичних даних щодо фактичного стану організації сільськогосподарського виробництва в системі фермерських господарств
SWOT – аналіз	Вивчення сильних та слабких сторін системи кадрового забезпечення для суб'єктів середнього та малого аграрного бізнесу
Аналіз стейкхолдерів	Визначення характеру взаємозв'язків між зовнішніми та внутрішніми факторами впливу на ступінь конкурентоспроможності фермерського господарства як соціально-економічного утворення
Когнітивне моделювання та сценарний аналіз	Аналіз системи факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, що впливають на рівень конкурентоспроможності фермерського господарства та визначають майбутні перспективи його функціонування як підприємницької одиниці
Системний підхід	Дослідження функціонування фермерського господарства як соціально-економічної одиниці, конкурентоспроможність якої визначається комплексом взаємопов'язаних зовнішніх та внутрішніх факторів
Балансовий метод	Оцінка результатів економічної діяльності на рівні конкретного фермерського господарства, з урахуванням необхідності забезпечення задоволення потреб членів-учасників
Математичне моделювання	Розробка шляхів оптимізації використання земельних та трудових ресурсів у сімейно-трудових фермерських господарствах

IV етап	
Метод екстраполяції	Прогнозування розвитку фермерських господарств з урахуванням перспектив практичної реалізації авторських пропозицій щодо підвищення їхньої конкурентоспроможності
Метод експертних оцінок	Уточнення прогнозу розвитку фермерських господарств як складової системи аграрного підприємництва, виходячи з інформаційного матеріалу, який не міститься у статистичних довідниках та збірниках

Джерело: результати узагальнень автора

В загальному розумінні алгоритм – це (від лат. Algorithmi) набір інструкцій, які описують порядок дій виконавця, щоб досягти результату розв'язання задачі за скінченну кількість дій; система правил виконання дискретного процесу, яка досягає поставленої мети за скінченний час[1]. Запропонована послідовність методичних прийомів передбачає активне застосування методів, що базуються на експертній оцінці результатів господарської діяльності, зокрема SWOT - аналіз, когнітивне моделювання, інтерв'ювання, а також вивченні ступеня інтеграції фермерського господарства у систему формальних та неформальних соціально-економічних зв'язків в масштабі сільських територій (аналіз стейкхолдерів).

На нашу думку, за сучасних умов економічного розвитку аграрного сектору однією з умов забезпечення конкурентоспроможного функціонування фермерського господарства як підприємницької одиниці має бути ускладнення міжгосподарських відносин фактична інституціоналізація, хоча б в масштабі регіону, а також здатність вітчизняних фермерів до самостійного формування стратегічних орієнтирів для подальшої господарської діяльності.

Відповідні аспекти оцінки перспектив розвитку вітчизняного фермерства як складової системи аграрного підприємництва знайшли своє відображення у структурі алгоритму дослідження як складного процесу, де сукупність методів характеризується не тільки поетапною диференціацією, а й чіткою послідовністю.

Так, на першому етапі основною метою є обробка інформації стосовно загального стану розвитку фермерських господарств, враховуючи історичний характер становлення, існуючу нормативно-правову базу, а також загальні концептуальні підходи в сфері державного регулювання функціонування аграрної галузі, визначення ролі середнього та малого бізнесу і безпосередньо значення фермерства як сегменту

аграрного підприємництва. За результатами даного етапу необхідно чітко визначити та розмежувати реальні та декларативні позиції державних інституцій щодо сприяння конкурентоспроможного розвитку фермерських господарств.

Другий етап передбачає вивчення стану розвитку аграрної галузі, реальних та потенційних позицій організаційно-правових структур, що спроможні до конкуренції із фермерськими господарствами по тих чи інших галузях. Особлива увага має приділятися аналізу існуючого стану галузевої диверсифікації фермерських господарств, вивченню причин, що сприяли її формуванню, а також обґрунтуванню напрямків щодо оптимізації ситуації, що склалася. Важливим фактором, що має бути прийнятим до уваги на даному етапі дослідження, є регіональні особливості природно-кліматичних умов, що відповідним чином визначає галузеву спеціалізацію суб'єктів аграрного виробництва.

Третій етап передбачає дослідження конкурентоспроможності виробництва сільськогосподарської продукції на рівні конкретного фермерського господарства та розробку організаційних заходів щодо покращення ситуації, що склалася. Слід відзначити, що в даному аспекті мова має йти не тільки про суто виробничо-економічні питання (оптимізацію техніко-технологічного забезпечення, підвищення ефективності використання ресурсної бази, удосконалення умов реалізації продукції тощо).

Надзвичайно важливим є створення умов для інституціоналізації фермерського господарства, його переходу на якісно новий рівень розвитку, пов'язаний із інтеграцією у комплекс соціально-економічних проблем розвитку регіону. Серед напрямків підвищення конкурентоспроможності, практичні шляхи реалізації яких слід визначати з урахуванням конкретних умов регіону, необхідно відмітити активізацію процесів формування міжгосподарських соціально-економічних відносин, кооперативне будівництво, створення інших інтеграційних утворень формального та неформального типів. Це є особливо актуальним, враховуючи занепад великих селоутворюючих та селоформуючих сільськогосподарських підприємств, а також негативний вплив на розвиток сільських територій з боку агрокомпаній та агрохолдингів на фоні абстрагування від проблем галузі з боку державних інституцій.

На останньому етапі дослідження рівня конкурентоспроможності фермерських господарств передбачається оцінка перспектив практичної реалізації розроблених заходів з урахуванням наступних аспектів результатів запровадження запропонованих

розробок для фермерських господарств як загальної спільноти, підвищення ступеня їхньої стійкості як підприємницької структури, можливості збільшення чисельності виробничих одиниць даного організаційно-правового типу, зростання кількості членів селянських домогосподарств, що залучаються в подібні структури не в статусі найманих працівників, а як члени-учасники.

Ще одним важливим аспектом дослідження є перспективи інтеграції фермерських господарств, за результатами практичної реалізації запропонованих заходів, в інституційний механізм забезпечення ефективного функціонування аграрного сектору. Сюди слід віднести участь вітчизняного фермерства у оптимізації системи кадрового забезпечення для аграрної галузі з урахуванням специфіки економічної діяльності суб'єктів середнього та малого бізнесу, формування набору практичних навиків та компетенцій, необхідних для створення міжгосподарських об'єднань кооперативно-корпоративного типів, а також набуття знань, необхідних для ведення підприємницької діяльності на засадах соціальної відповідальності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Автором розроблено алгоритм дослідження конкурентоспроможності сімейно-трудового фермерського господарств, який являє собою послідовність загальнонаукових та спеціальних методів обробки інформаційного матеріалу. Алгоритм включає в себе декілька етапів обробки інформаційного матеріалу стосовно функціонування фермерських господарств. Наукова новизна запропонованого алгоритму обумовлена поєднанням в процесі дослідження аспектів історичного розвитку вітчизняного фермерства в масштабі конкретного регіону, аналізу показників використання ресурсного потенціалу і особливим значенням методів дослідження, побудованих на використанні думок експертів. В подальшому прогнозується використовувати напрацьовані методичні розробки для аналізу рівня конкурентоспроможності фермерських господарств та оцінки перспектив їхнього подальшого функціонування.

Список використаних джерел

1. Алгоритм [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [\[https://uk.wikipedia.org/wiki/Алгоритм\]](https://uk.wikipedia.org/wiki/Алгоритм).

2. Збарський В.К. Дрібнотоварний приватний аграрний уклад: теорія, практика, перспективи розвитку: монографія. / В. К. Збарський. – К.: ННЦ ІАЕ. – 2012. – 612с.
3. Зінов'єв Ф.В. Методологія і організація наукових досліджень/Ф.В.Зінов'єв . - Саки, ФЛП "Бражнікова Н.А.", 2014. -С.84.
4. Кальченко С.В. Розвиток особистих селянських господарств в умовах системних трансформацій аграрного сектору. / С.В. Кальченко. – Мелітополь.: «Люкс», 2014. – 408с.
5. Кирилов Ю.Є. Методологічні орієнтири розвитку аграрного сектору України в умовах глобалізації / Ю.Є.Кирилов// Економіка АПК. – 2012. -№11. – С.104-107.
6. Лупенко Ю. О. Результати і проблеми реформування сільського господарства України / Ю. О. Лупенко, П. Т. Саблук, В. Я. Месель-Веселяк, М. М. Федоров // Економіка АПК. - 2014. - № 7. - С. 26-38.
7. Месель-Веселяк В. Я. Теоретико-методологічне і нормативно-правове забезпечення трансформації аграрного сектору економіки України до ринкових умов господарювання, науковий супровід та ефективність запровадження / В. Я. Месель-Веселяк, М. М. Федоров // Економіка АПК. - 2015. - № 7. - С. 5-24.
8. Нестеренко С.А Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств: управлінський аспект /С.А.Нестеренко. – К., 2012. - 483с.

Еременко Денис Владимирович

МЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ОЦЕНКИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ФЕРМЕРСКИХ ХОЗЯЙСТВ

Статья посвящена теоретическим и методическим аспектам исследования конкурентоспособности фермерских хозяйств Украины. Актуальность темы обусловлена ростом социально-экономического значения отечественного фермерства как составляющей аграрного предпринимательства и фактора, способствующего процессу развития сельских территорий. В статье указывается на необходимость поиска новых методических подходов к оценке результативности функционирования товарных хозяйств семейно-трудового типа. Целью исследования является оптимизация теоретико-методического обеспечения оценки уровня конкурентоспособности фермерских хозяйств. Для решения поставленной задачи

автором были использованы следующие методы познания: абстрактно-логический - при обобщении научных подходов к оценке конкурентоспособности фермерских хозяйств, монографический - при исследовании взглядов ученых на проблемы развития отечественного фермерства.

Автором разработан алгоритм исследования конкурентоспособности семейно-трудового фермерского хозяйства, который представляет собой четкую обоснованную последовательность общенаучных и специальных методов обработки информационного материала. Предложенная последовательность методических приемов предполагает активное применение методов, основанных на экспертной оценке результатов хозяйственной деятельности, в частности SWOT - анализ, когнитивное моделирование, интервьюирование, а также изучении степени интеграции фермерского хозяйства в систему формальных и неформальных социально-экономических связей в масштабе сельских территорий (анализ стейкхолдеров).

Алгоритм включает в себя несколько этапов обработки информационного материала относительно функционирования фермерских хозяйств. По результатам первого этапа необходимо четко определить и разграничить реальные и декларативные позиции государственных институтов по содействию конкурентоспособного развития фермерских хозяйств. Второй этап предусматривает изучение состояния развития аграрной отрасли, реальных и потенциальных позиций организационно-правовых структур, которые способны к конкуренции с фермерскими хозяйствами по тем или другим отраслям. На последнем этапе исследования уровня конкурентоспособности фермерских хозяйств предполагается оценка перспектив практической реализации разработанных мероприятий. Научная новизна предложенного алгоритма обусловлена сочетанием в процессе исследования аспектов исторического развития отечественного фермерства в масштабе конкретного региона, анализа показателей использования ресурсного потенциала и особым значением методов исследования, построенных на использовании мнений экспертов.

Ключевые слова: конкурентоспособность, алгоритм исследования, фермерские хозяйства, обработки информации, аграрное производство.

Denys Yeremenko

**METHODOLOGICAL ASPECTS OF ASSESSING
OF THE FARMS' COMPETITIVENESS**

The article is devoted to theoretical and methodological aspects of the study of competitiveness of Ukrainian farms. The urgency is due to the growth of socio-economic value of domestic farming as part of agricultural entrepreneurship, and encouraging development of rural areas. The article points to the need to find new methodological approaches to the estimation of productivity of functioning of commodity farms of family-labor type. The aim of the study is to optimize the theoretical-methodological support of the evaluation of the competitiveness of farms. To solve this problem, the author has used the following methods of cognition: abstract-logical - when generalizing scientific approaches to the evaluation of competitiveness of farms, monographic - in the study of the views of scientists on problems of development of domestic farming.

The author developed the algorithm of the study of competitiveness of family-labor farms, which is a clear and justifiable sequence of General scientific and special methods of processing information material. Suggested sequence of techniques involves the active application of methods based on expert evaluation of results of economic activities, in particular the SWOT - analysis, cognitive modeling, interviewing, and studying the degree of integration of farming into the system of formal and informal socio-economic relations in the scale of rural territories (stakeholder analysis).

The algorithm includes several stages of processing of the information material on the functioning of farms. In the first stage it is necessary to clearly define and differentiate between real and declaratory positions of state institutions to promote competitive development of farming. The second stage involves the study of the state of development of the agricultural sector, actual and potential positions of the organizational-legal structures, which are able to compete with farms for other industries. At the last stage of the study the level of competitiveness of farms, it is assumed assessment of the prospects for implementation of the designed activities. The scientific novelty of the proposed algorithm due to the combination in the research process, aspects of the historical development of the domestic farming scale a specific region, analysis of utilization of resource potential and particular significance of the investigation methods based on the use of expert opinion.

Key words: competitiveness, algorithm research, farming, processing, agricultural production.

Відомості про автора

	Англійською мовою	Українською мовою
Прізвище Ім'я По-батькові	Denys Volodymyrovych Yeremenko	Єременко Денис Володимирович
посада кафедра назва вищого навчального закладу, місто, вчене звання, вчена ступінь	PhD, Associate Professor at the Department of accounting and taxation Tavia State Agrotechnological University	к.е.н., доцент кафедри «Обліку і оподаткування» Таврійський державний агротехнологічний університет
(Робоча адреса) індекс, область, місто, вулиця, будинок	18 B.Khmelnytsky Ave., Melitopol, Zaporizhia obl. 72310, Ukraine (Department of accounting and taxation)	Україна, 72310, Запорізька обл., м. Мелітополь, пр. Б. Хмельницького 18, (кафедра «Облік і оподаткування»)
(Домашня адреса) індекс, область, місто, вулиця, будинок, квартира	10 Silikatna, Melitopol, Zaporizhia obl. 72313, Ukraine	Україна, 72312, Запорізька обл., м. Мелітополь, вул. Сілікатна буд. 114
(телефон – краще мобільний); (E-mail)	електронна адреса: eremenko-dv@mail.ru мобільний телефон: +38-068-069-1773	
Наукові інтереси	Ensuring the competitiveness of farms in Ukraine	Забезпечення конкурентоспроможності фермерських господарств України